

5. hřebečenský montánní výšlap

PRŮVODCE

23. 7. 2016

1. Zaniklá osada Háje

Mezi Ryžovnou a Potůčky v údolí Černé se před druhou světovou válkou nacházelo několik osad, které do počátku 60. let téměř beze zbytků vesměs zanikly. Nejvýše položenou a největší z nich byla hornická osada Háje, patřící od roku 1850 územně-správně pod Potůčky, v níž podle sčítání z roku 1921 stálo 35 na velkém prostoru roztroušených domů a bydlelo 265 lidí.

Písemně jsou Háje poprvé zmiňovány k roku 1536, kdy zde měl stát jeden dům – pravděpodobně šlo o rudní mlýn, podle něž místo získalo své původní německé jméno Zwittermühl, tedy mlýn na mletí cínové rudy (cvitru). Díky dostatku vody tvořilo údolí Černé provozní zázemí pro cínové doly, které na počátku 16. století pracovaly na nedaleké, žulami Blatenského masivu budované Sněžné hůrce s centrem kolem dolu Zuzana. Druhá (severní) strana údolí Černé je po geologické stránce budována svory a fylity, které na řadě míst obsahují žíly se stříbrným, kobaltovým a vizmutovým zrudněním. Tyto rudy zde byly s různou intenzitou dobývány od 16. až do 20. století, v závěru báňské činnosti ve 20. století zde proběhlo i několik pokusů o těžbu uranových rud.

Střední část Hájů kolem roku 1930, v pozadí Ryžovna

Přirozené centrum Hájů leželo na levém břehu Černé poblíž mostku přes říčku, kde jako na jediném místě v osadě, zvaném Tampl, stálo více budov vedle sebe. Do tohoto prostoru míří z údolí Černé dosud částečně patrný vodní náhon, voda z nějž zde od

počátku 18. století poháněla mlýn na výrobu modré kobaltové barvy, ještě ve 20. století zde pracovala pila a truhlárna.

Po druhé světové válce se Hájce stejně jako většina míst v okolí staly terčem zájmu n. p. Jáchymovské doly. V březnu 1947 byl v areálu staré školy vybudován pro potřeby uranových dolů pracovní tábor, ve kterém byli umístěni němečtí váleční zajatci. Těžba skončila v polovině 50. let a do stejné doby spadá i zánik Hájů.

2. Důl Svatá Trojice

Druhým nejvýznamnějším stříbrným dolem v Hájích byl důl Heilige Dreifaltigkeit (Svatá Trojice), jehož míry byly propůjčeny roku 1580. Důlní pole bylo otevřeno jednak štolou ústící u potoka Černá a sledující stejnojmennou půlnoční žílu, jednak šachtou na návrší nad štolou. O dolování v nejstarším období se nedochovaly bližší zprávy, další oživení báňské činnosti pak nastalo v letech 1744–1770, kdy důl patřil těžářstvu v čele s významným hornoblatenským důlním podnikatelem F. Hesslerem, majitelem největšího tamějšího cínového dolu Konrád. Práce nevelkého rozsahu pokračovaly i v letech 1770–1811, jejich cílem bylo překřížení jitrní žíly známé ze severněji ležícího dolu Segen Gottes. K němu byl důl Heilige Dreifaltigkeit již od počátku 19. století přiřazen.

Po roce 1945 byla stará štola Heilige Dreifaltigkeit obnovena n. p. Jáchymovské doly pod názvem štola JD č. 1 – Trojická a byla provozována až do roku 1954. Kromě čištění stařin v ní byly prováděny i nové ražby a celková délka tehdy provozovaných chodeb dosáhla 600 m. Částečně zabořené ústí štoly se nachází těsně nad silnicí do Potůčků, štola je dosud částečně přístupná. Jáchymovské doly obnovily rovněž propojení štoly na starou jámu, nově pojmenovanou jako jáma JD č. 1.

U jámy se dosud dochovaly dvě dobře patrné haldy. Ke spodní z nich vedl původně vodní příkop znázorněný již na katastrální mapě z roku 1842, který sloužil k přívodu pohonné vody na hnací kolo vodotěžného stroje umístěného pravděpodobně na obzoru štoly Heilige Dreifaltigkeit. Příkop svádí vodu z oblasti prastarých rýžovišť kasiteritu na Kravím potoce severovýchodně od Hájů, celá jeho trasa o délce asi 1,2 km je dosud v terénu zřetelná, místy je po stranách osazen i hraničními kameny. Další, zdvojený vodní příkop byl vybudován ve svahu pod jámou dolu Svatá Trojice a vedl až k níže položené štolě Gotthold.

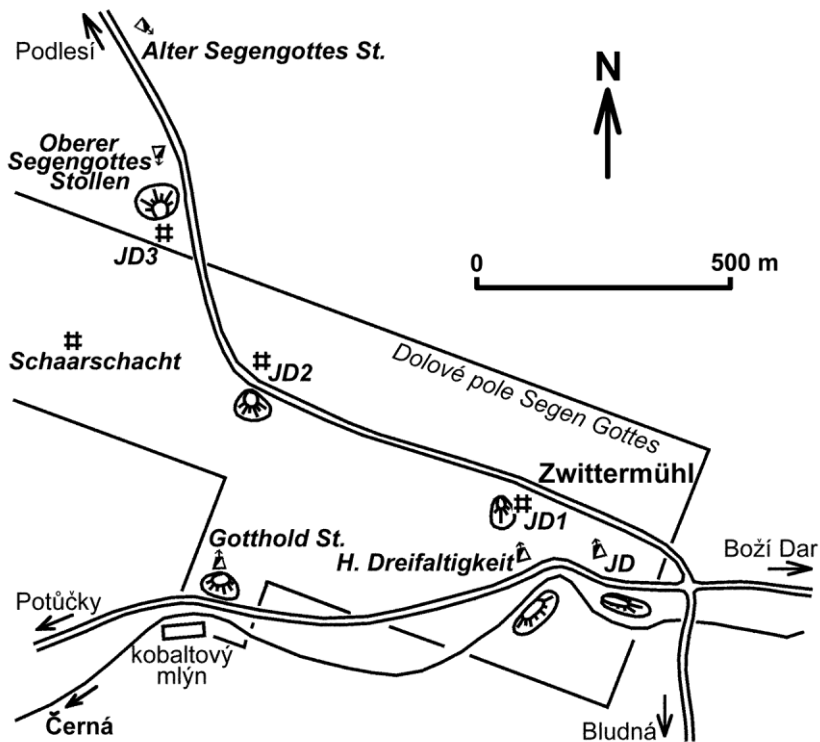
Halda dolu Svatá Trojice

Průběh vodního příkopu k dolu Svatá Trojice je dosud velmi dobře patrný

3. Důl Segen Gottes

Historicky nejvýznamnějším stříbrným dolem v okolí Hájů byl komplex dolu Segen Gottes (Boží požehnání) s centrem na vrchu Zottenberg (Čupřina). První doly zde vznikly nejspíše už ve druhé polovině 16. století, z let 1585–1593 jsou z toho prostoru známy žádosti o propůjčky 40 nálezných jam, přičemž nálezná jáma dolu Segen Gottes byla propůjčena v roce 1576. Důl byl kromě toho otevřen i stejnojmennou štolou s ústím při cestě do Podlesí. Do roku 1589 bylo z úseku Segen Gottes získáno asi 35 kg stříbra.

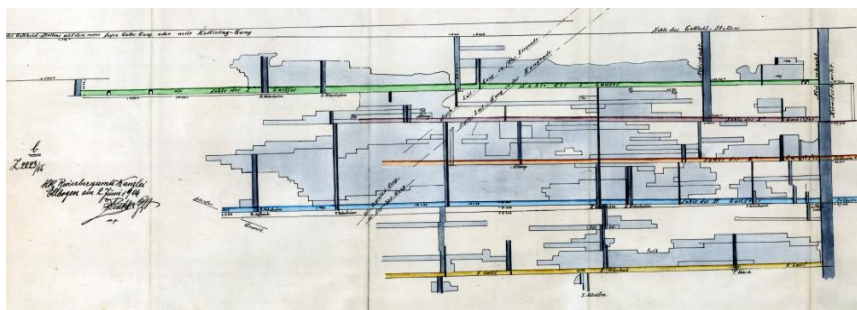

Situace důlních děl patřících do komplexu dolu Segen Gottes (převzato z Buřka A., Velebil D. 2002), hlavní jáma Kunstschacht je na obrázku označena jako JD2, šachta William/Wilhelm jako JD3)

Na dole se nepravidelně pracovalo i během 17. a 18. století, roku 1743 však byly práce pro potíže s vodou zastaveny. Po polovině 18. století pomohlo dalšímu rozvoji dolu vyražení hlubší odvodňovací štoly Gotthold s ústím v údolí Černé pod Hájí. V letech 1744–1770, kdy byl majitelem dolů F. Hessler, bylo celkem v Hájích vytěženo 8,5 tuny kobaltových rud a asi 360 kg stříbra. Před rokem 1810 však začala těžba opět upadat a doly byly opuštěny.

Roku 1816 koupil zadlužený důl Segen Gottes známý podnikatel Johann David Starck, který se na Kraslicku a Sokolovsku angažoval ve výrobě dýmavé kyseliny sírové, mosazného plechu a těžbě hnědého uhlí, ale také v textilní výrobě. Důl byl odvodněn a prohlouben na úroveň pátého patra, sledována byla hlavně žíla Neu Hoffnung. Ani Starckovo podnikání však nebylo úspěšné a v roce 1828 byly práce zastaveny.

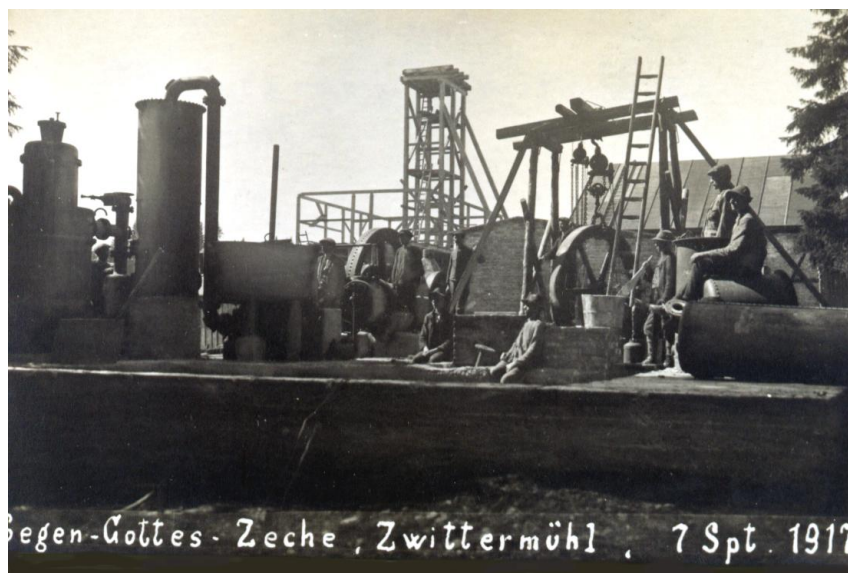
Ve druhé polovině 19. století si dolové míry Segen Gottes pronajala společnost Segengottes Gewerkschaft saského podnikatele Trögera, který po roce 1850 koupil mj. i důl Mauritius na Hřebečné, doly na Neklidu a ve Vejprtech. Míry byly zaregistrovány na stříbro, vizmut a kobalt a roční těžba se pohybovala okolo deseti tun vizmutu a vizmutového šlichu, jednoho metráku niklu a jednoho metráku kobaltu. Před rokem 1885 byli v dole zaměstnáni dva dozorcí a 27 dělníků; v roce 1890 již dokonce 57 dělníků. Kolem roku 1900 těžba skončila, ale o několik let později byl důl opět zprovozněn. V roce 1907 byla hlavní vodotěčná jáma (Kunstschacht) 163 metry hluboká a štola Gotthold ji zastihla v hloubce asi 48 m. Dalších pět pater bylo v hloubkách 22,5, 42,7, 61, 80 a 110 m pod úrovní štoly. Projektováno bylo i šesté patro v hloubce 198 m. Nedaleko křížení žil Alter Segen Gottes a Neu Hoffnung byla z povrchu jáma vyražena pomocná jáma Scharschacht.

Rozfárání dolu Segen Gottes na pětí patrech pod úrovní dědičné štoly Gotthold podle důlní mapy z roku 1904 (originál uložen v Národním archivu). Těžena byla zejména hlavní žíla Neu Hoffnung směru ZSZ–VVJ

Patrně ještě před první světovou válkou získal důl Segen Gottes hrabě Ernst Emanuel Silva-Tarouca (psáno též Sylva-Taroucca), který se na více místech na Jáchymovsku zajímal o těžbu uranových rud. Roku 1913 bylo v dole Segen Gottes zaměstnáno 32 horníků a důl pracoval i za první světové války, kdy sem v roce 1917 byli převeleni horníci z nedalekého dolu Glück mit Freuden na Ryžovně, jenž rovněž patřil hraběti Taroucovi. Patrně v roce 1923 přešel důl do majetku nově založené Akciové společnosti pro výrobu rádia aj. kovů v Praze, jejímž hlavním vlastníkem byla Živnobanka. Krátce zde pracovalo asi dvacet zaměstnanců, už v roce 1930 byl však uzavřený důl zcela nepřístupný. Za druhé světové války byla Akciová společnost pro výrobu rádia zařazena do koncernu Reichswerke AG für Berg- und Hüttenbetriebe Hermann Göring. K obnovení důlní činnosti na dole Segen Gottes však již nedošlo.

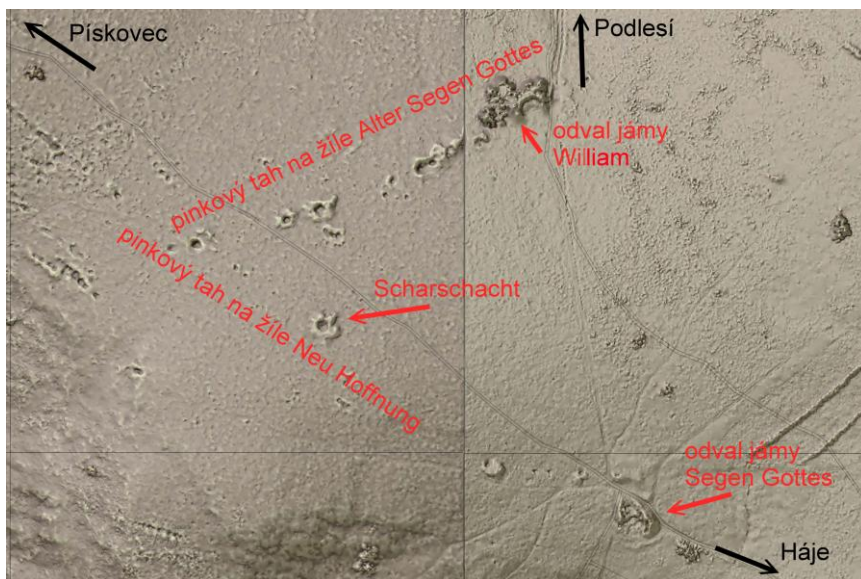
Těsně po válce, už v roce 1946, zahájila Správa kutacích prací Jáchymov (a následně Jáchymovské doly, n. p.) v Hájích nové průzkumné práce, v jejichž rámci byla vymáhána řada starých důlních děl a raženy byly i nové. Stará jáma Kunstschacht byla obnovena jako jáma JD2 do hloubky 160 m a bylo z ní rozfáráno šest hlavních důlních pater. Prostor kolem šachty byl údajně v letech 1947 a 1948 oplocen a osazen strážními věžemi. Na ložisku se pracovalo až asi do let 1952–1956, v roce 1964 byly hlavní jáma i nedaleká jáma JD3 (původně Wilhelm) zlikvidovány zásypem.

Povrchová zařízení dolu Segen Gottes v roce 1917

4. Odvaly u jámy William

Necelých 500 m ssz. od hlavní vodotěžné jámy dolu Segen Gottes byla vyražena těžní jáma nazývaná v době obnovené báňské aktivity ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století William či Wilhelm (Vilém) pravděpodobně podle tehdejšího majitele dolu Williama Trögera. Do tohoto prostoru míří z údolí Podleského potoka stará štolá Alter Segen Gottes Stolln i poněkud výše položená Oberer Segen Gottes Stolln, a je proto pravděpodobné, že původně šlo o některou ze stříbrných šachet založených již v 16. století. Tomu nasvědčuje i pruh starých pinek a odvalů směru ZJZ–VSV sledující průběh žíly Alter Segen Gottes Gang, který končí právě u šachty William a je nejvýraznějším povrchovým pozůstatkem dolování u Hájů. V roce 1907 byla těžní jáma William hluboká 145 m a do stejné hloubky pak byla obnovena v roce 1947 Jáchymovskými doly, které z ní vyzmáhaly i čtyři hlavní patra dolu.

Povrchové pozůstatky dolování u šachet Segen Gottes a William na snímku vzniklém pomocí leteckého laserového skenování. Dobře zřetelný je pruh pinek a odvalů na žíle Alter Segen Gottes (směr ZJV–VSV), méně výrazný, ale delší je pinkový tah na hlavní žíle dolu Segen Gottes, žíle Neu Hoffnung směru zhruba SZ–JV. Povrchové dobývky na této žíle jdou od jámy Segen Gottes až téměř k Piskovci na vzdálenost téměř 1 km.

U šachty se dochoval poměrně rozsáhlý, dnes již z větší části zarostlý odval, který na přelomu tisíciletí, kdy jej Lesy ČR rozvázely na štěrk pro úpravy lesních cest, poskytl zajímavý mineralogický materiál. Na haldě bylo možné nalézt pěkné vzorky masivních kobaltových rud (skutteruditu a/nebo saffloritu) s charakteristickými růžovými povlaky erythrinu či köttigitu. Relativně hojně byly zastoupeny rovněž vizmutové rudy – pestře nabíhající ryzí vizmut a jehličkovitý bismutin, časté byly i žluté vizmutové okry (bismutoferrit). Rudní minerály se vyskytují v žilovině tvořené šedavým jemnozrnným křemenem, který se výrazně odlišuje od mléčně bílého sekrečního křemene tvořícího žilky a čočky v okolních chloriticko-sericitických fylitech.

Odtěžená část haldy u šachty William (2015)

5. Sejpy na Podleském potoce

Údolí nevelkého Podleského potoka, pramenícího severně od Hájů a vlévajícího se po obkroužení masívu Písečné skály (962 m) po necelých 5 km do Černé, je místem, kde v minulosti probíhalo intenzivní rýžování cínových rud ze svahových a údolních sedimentů. Zejména na horním toku potoka na severovýchodním úbočí Pískové skály až k osadě Podlesí, ale i dále níže po proudu lze dodnes pozorovat stovky rýžovnických kopečků (sejpy), z nichž některé dosahují pozoruhodné velikosti. Svým rozsahem tato rýžoviště patří k největším v Krušných horách a mohou směle soupeřit i s daleko známějšími sejpy u Božího Daru.

Sejpy na Podleském potoce jsou navíc s velkou pravděpodobností daleko starší než ty božidarské, které začaly být propírány patrně až po roce 1520. Na Písečné skále (původně Streitberg, později Sandfels) u osady Pískovec totiž existovaly cínové doly již ve druhé polovině 14. století (viz zastávku 8), přičemž rýžování cínovce zde hlubinnou báňskou činností ještě nepochybně předcházelo. S existencí rýžovišť souvisí i německý název Podleského potoka (Streitseifner Bach) a osady Podlesí (Streitseifen). První slovo názvu (Streit) znamená v němčině spor či hádku, takže celý název lze vykládat tak, že šlo území, kde probíhaly spory při žádostech o „zclaimování“ prvních rýžovnických polí. V roce 1554 je zmiňován název Streitseifen jako oblast, kde pramení Streiseifenbach a která už tehdy byla označována jako „staré sejpy“.

Jaký je zdroj cínovce v údolí Podleského potoka, nebylo moderně zkoumáno, je však pravděpodobné, že se do svahových a aluviálních sedimentů dostal zvětráním výchozových partií greisenových žil na Písečném vrchu a následným gravitačním pohybem materiálu po svahu do údolí.

Zarostlé rýžovnické kopečky (sejpy) na levém břehu Podleského potoka

6. Osada Podlesí

Jednou z mnoha malých osad, které se po připojení jižní části schwarzenberského panství k Českému království v roce 1546 staly součástí rozlehlého jáchymovského lesního panství, byla i osada Podlesí, původně Streitseifen. Po reformě státní správy

a zrušení panství se Podlesí v roce 1850 stalo součástí obce Potůčky, jíž je dodnes. Svůj český název získala osada v roce 1948.

Podlesí na fotografii z 20. let minulého století, ještě před výstavbou penzionu Edelweiß-Hof, dnešního hotelu U Červené lišky

Podlesí v roce 2006

Osada Streitseifen vznikla při rýžovištích cínové rudy, v okolí však probíhala i hlubinná hornická činnost. Jak bylo uvedeno u předchozí zastávky, rýžování cínovce v tomto prostoru začalo nejpozději už kolem poloviny 14. století, hlavní vlna využití okolních ložisek však nastala až koncem 15. století s vrcholem v 16. a na počátku 17. století. Už kolem roku 1480 byly v provozu doly na cín na Glücksburgu (dnes Rudná, 852 m, při státní hranici sz. od Podlesí), kde se dodnes dochovaly rozsáhlé povrchové dobovyky. Z Glücksburgu byly navíc známy i žíly s obsahem stříbrných a kobaltových rud. V roce 1582 bylo z rudy získané z dolu Willen Gottes Fundrube poprvé vytaveno stříbro, šlo ovšem jen o dvě hřivny, tedy necelých 500 g. Stříbrná huť v Podlesí je připomínána ještě k roku 1611. Po třicetileté válce doly na Glücksburgu většinou zanikly, poslední přestaly pracovat do poloviny 18. století.

Po útlumu těžby se obyvatelé Podlesí živilí hlavně lesnictvím, chovem dobytka a vzhledem k tomu, že osada leží v poměrně chráněné poloze mezi masivy Glücksburgu na severozápadě a Písečné skály na jihu, zde bylo možné pěstovat i brambory. Za první republiky nacházeli lidé z Podlesí obživu také v továrnách v Potůčkách, kam chodily i děti do školy.

Podlesí bylo vždy jen malou osadou. V roce 1847 zde stály tři domy s 45 obyvateli, v roce 1921 čtyři domy s 35 obyvateli a v roce 1930 zde žilo už jen 29 lidí v pěti domech. Největším z nich byl dům č. 3, který po kompletní přestavbě staršího domu v 30. letech minulého století nesl název Edelweiß-Hof (Dvůr Protěž). Po válce byl využíván jako podniková zotavovna a dnes je zde hotel a restaurace U Červené lišky.

Na rozdíl od jiných malých osad v okolí, které většinou nepřežily 50. léta, zůstaly prakticky všechny domy v Podlesí, s výjimkou domu umístěného v severozápadním cípu odlesněného prostoru, stát až donedávna. Nejnižše položený dům u Podleského potoka, který již dlouho chátral, byl stržen na jaře 2006, podobný osud pak stihl o dva roky později i dům stojící naproti hotelu, na jeho místě však vznikl nový objekt.

7. Zaniklá osada Pískovec

Podobné štěstí jako Podlesí neměla nedaleká osada Pískovec (původně Schwimmiger) jejichž někdejších pět domů bylo v 50. letech minulého srovnáno se zemí a jejich umístění dnes připomínají pouze zbytky základových zdí, popř. sklepů. Pískovec je přitom z pohledu hornické historie unikátní lokalitou, protože jde o místo, kde je písemně doložena nejstarší hlubinná těžba ve vrcholové partii Krušnohoří, a to již ve středověku. I proto se na Pískovec od letoška zaměřuje pozornost sasko-českého

výzkumného projektu ArchaeoMontan, který mapuje pozůstatky středověkého hornictví v Krušných horách.

Dolování na Pískovci začalo už před rokem 1380, tedy o více než 150 let dříve, než byla založena Horní Blatná, pod jejíž báňskou jurisdikci pak Pískovec spadal až do poloviny 19. století. K roku 1380 totiž existují dva písemné prameny, které dokládají, že na Streitbergu (později Sandfels, dnes Písečná skála, 962 m n. m.) v těsné blízkosti Pískovce existovaly již v té době doly na cín. Jeden z nich je přitom uváděn jako volný, tedy opuštěný, a musel být tudíž ještě staršího data.

Domy č. 4 a 5 na Pískovci kolem roku 1930, jejich základy dnes zakrývá les

S hornickou činností souvisí i původní název Pískovce Schwimmiger (objevují se též varianty Schwimmiger Irrgang, Schwimerig, Schwimmerring, Schwimmendes, Schwymenth), který má zřejmě svůj původ v německých slovech Schwemme = naplavenina, zvětralá hornina, popř. schwemmen = rýžovat, propírat). I přesto, že rozsah báňských aktivit v okolí Pískovce byl na základě dochovaných starých důlních map i dodnes patrných povrchových pozůstatků těžby značný, šlo jen o malou osadu. V roce 1847 zde žilo 58 lidí v pěti domech, které zde zůstaly stát i v pozdějších letech, ale počet obyvatel se již jen snižoval (1872: 34 lidí, 1921: 20 lidí). Život v této odlehle osadě, kam ani za první republiky nebyl přiveden elektrický proud, nebyl jednoduchý,

obyvatelé se živili hlavně skromným zemědělstvím, domácími pracemi, popřípadě zpracováním žuly v nedalekých kamenolomech. České pojmenování získal Pískovec až v roce 1948 krátce před svým zánikem.

Vstup do sklepa domu č. 4

8. Dobývky na cínovou rudu na Pískovci

Do území, kde stávala osada Pískovec, proniká severní výběžek blatenského žulového masívu, který je ze všech stran obklopován svým metamorfním fylitovým pláštěm. V obou geologických jednotkách se přitom vyskytují ložiska rud, jež byla po staletí dobývána desítkami menších i větších dolů. Ve fylitech šlo o křemenné žíly obsahující rudy stříbra, kobaltu a vizmutu podobné jako u Hájů a Pily, v žulách pak o greisenové žíly s cínovou rudou kasiteritem. Zejména po dobývání cínových rud se dosud v okolí Pískovce dochovaly rozsáhlé povrchové pozůstatky.

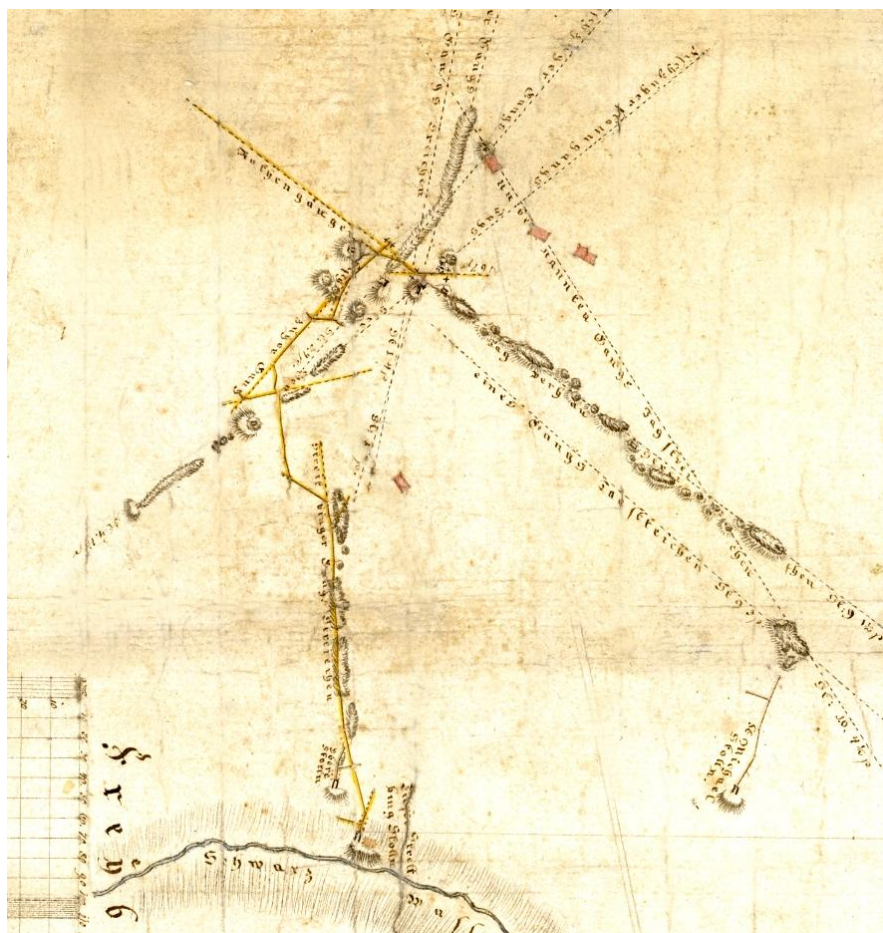
Kde pracovaly nejstarší cínové doly, doložené už v 14. století, není přesně známo. Většího rozmachu nabylo dolování až v 16. století. Například k roku 1520 zde měl existovat důl na cín patřící Johannu Stubenfelderovi. V roce 1535 byla Matesu

Virentzovi propůjčena nálezná jáma a dvě důlní míry na nové žíle, kterou odkryl „am Streytberge“, roku 1540 je Nicekelovi Klererovi propůjčována dědičná štola, kterou razí ke svým mírám „am streittseifen oder streitberg“ a roku 1563 si propůjčoval Joachim Lortz náleznou jámu a obě nejbližší dolové míry „unter dem streytperge gelegen am schwymment“.

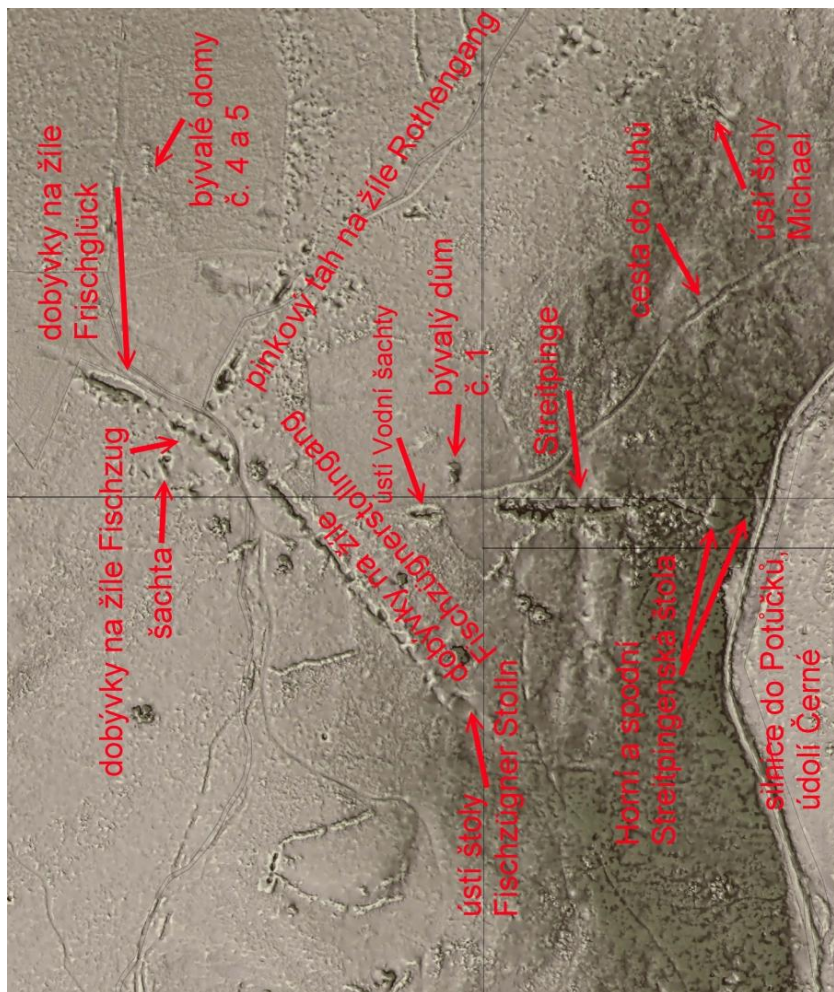
Přesnou lokalizaci důlních děl však umožňují až mapy z konce 18. a počátku 19. století, kdy se dolování na Pískovci zúčastnil i stát, který zde prováděl kutací práce na starých dílech a rozsáhlý průzkum na úrovni dědičné štoly Streitpingen Stolln. Cenná je zvláště mapa z roku 1808, kterou sestavil tehdejší hornoblatenský permistr Kajetán Putz a která velmi dobře souhlasí s digitálním modelem krajiny sestaveným na základě leteckých laserových skenů. Těžba cínových rud se kromě menších greisenových pásem soustředila na šest hlavních greisenových žil: Fischzug a Fischzügnerstollngang směru SV–JZ, Frischglück a Andreas Gang směru SSV–JJZ, Rothengang směru SZ–JV a téměř severojižní žílu Streitpinger Gang. Největší koncentrace důlních děl byla v místech, kde se rudní žíly protínaly. Rudní pásma byla od povrchu otevřena četnými dobývkami sledujícími průběh žil a řadou šachet, jejichž hloubka většinou nepřesáhla 40 m. Pozoruhodný je zvláště pruh povrchových dobývek na blízko sebe probíhajících pásmech Fischzug a Frischglück o délce půl kilometru a hloubce i přes 10 m. K němu téměř kolmý je pinkový tah na žíle Rothengang, která je paralelní s jihozápadně odtud probíhajícím velkým bludenským zlomem. Název žíly nasvědčuje tomu, že stejně jako na bludenském zlomu se zde vyskytovaly i rudy železa.

V 18. století byla vyražena hluboká štola Tiefer Streitpinger Stolln se dvěma ústími v údolí Černé v nadmořské výšce kolem 820 m, která díky velkému výškovému rozdílu mezi údolím a Pískovcem umožňovala teoreticky těžbu z hloubek i přes 130 m, se šachtami na povrchu však nebyla propojena. V roce 1730 byly sice při ražbě Streitpingenské štoly nalezeny kroupy cínovce velikosti lískového ořechu, celkově se však ukázalo, že ložiska bohatá na povrchu do hloubky chudnou a jejich mocnost se pronikavě snižuje. Výše ve stráni v nadmořské výšce okolo 900 m se nacházela ještě stará dědičná štola Fischzügnerstolln.

Rudy stříbra, kobaltu a vizmutu byly těženy několika menšími doly nacházejícími se jednak mezi Pískovcem a Pilou (důl Anna) a jednak mezi Pískovcem a Háji (důl Michael). Většího významu nabýly až koncem 19. století, kdy v nich byly těženy zvláště vizmutové rudy.

**Výřez z mapy důlních děl na Pískovci zhotovené v roce 1808 Kajetánem Putzem
(originál je uložen v Národním archivu)**

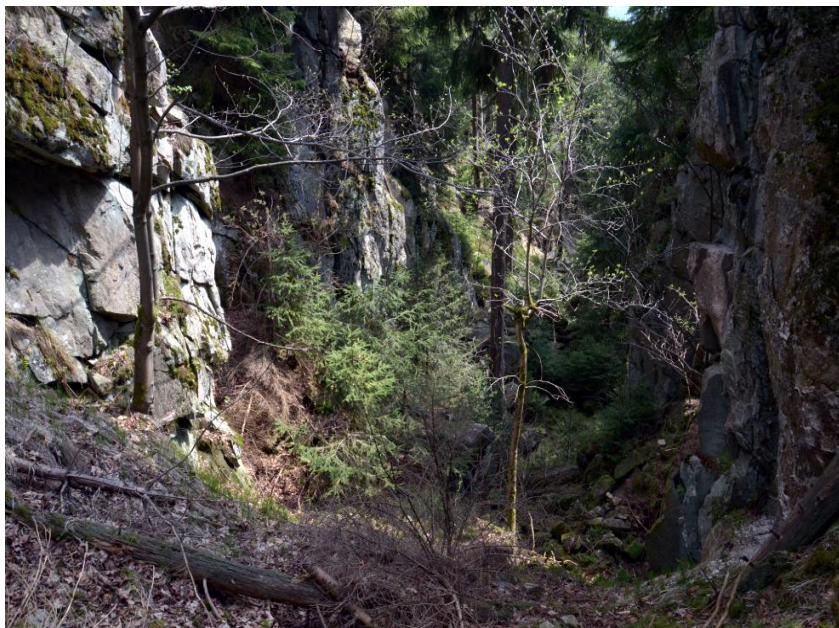

Hlavní důlní díla na Piskovci na leteckém laserovém skenu, pozice povrchových pozůstatků těžby odpovídá velmi dobře Putzově mapě z roku 1808

9. Velká pinka Streitpinge

Vpravo od cesty z Pískovce do Luhů se v příkrém svahu nad údolím Černé nachází obrovská průrva severojižního směru, jejíž hlavní část má délku okolo 125 m a spolu s mělkí jižní částí měří zhruba 160 m. Jde o rozsáhlou, až 30 m hlubokou povrchovou dobývku s místy téměř vertikálními stěnami nazývanou Streitpinge, která vznikla odtěžením povrchových partií strmé greisenové žíly Streitpinger Gang patrně již v 16. století a svou velikostí se blíží Vlčím jámám na Blatenském vrchu. Vzhledem k prudkému srázu, ve kterém byla vyrubána, stupňovitému dnu a zalesněnému terénu je pinka jen špatně přístupná. Při jejím západním okraji lze pozorovat poměrně rozsáhlé kamenné moře tvořené sutí úlomků leukokrátních granitů blatenského masívu.

Na dřívě nezalesněném svahu nad pinkou stával do 50. let minulého století největší dům Pískovce – osamocený dům č. 1. Je pravděpodobné, že původně šlo o hornický objekt související s těžbou v prostoru pinky.

Streitpinge (foto: Ondřej Malina)

10. Zaniklá osada Luhy

Necelé dva kilometry západně od Hájů se rozprostírala další z dnes již zaniklých osad obce Potůčky – osada Luhy (původně Jungenhengst), jejíž domy stály roztroušeně od údolí Černé až po severní úbočí Blatenského vrchu. Stejně jako v případě všech lidských sídel v okolí šlo původně o hornickou osadu založenou při nalezištích cínových, železných a manganových rud a v menší míře i stříbrných a kobaltových rud. Luhy byly osídleny nepochybně již před založením Horní Blatné (1532), neboť do tohoto nově vzniklého horního města se z Luhů přestěhovalo několik osadníků. V německém názvu osady se objevuje slovo Hengst, jímž se označoval celý hřeben od Mysliven, Ryžovny (Kleinhengst), Hřebečné (Alter Hengst, Vorder Hengst, Hinter Hengst, později Hengstererben) přes Bludnou až k Luhům. Původ tohoto názvu nebyl dosud spolehlivě rozluštěn, každopádně však nesouvisí s běžným významem Hengst = hřebec, ale spíše s jiným významem tohoto slova, které v hornoněmeckých jazycích znamenalo i les. Jako Hengst tak byl pravděpodobně označován zdejší zalesněný horský hřeben, který až do roku 1546 vyznačoval hranici mezi Českým královstvím a saským kurfiřtstvím.

Název Junge Hengst se vztahoval i na stejnojmenný cínový důl, který je doložen ještě v 80. letech 16. století. V 16. století pracovalo v Luzích několik menších dolů, které však brzy zanikly a jejich přesná lokalizace je dnes nemožná. Doly se soustřeďovaly hlavně v prostoru nad cestou do Horní Blatné, kde lze dosud pozorovat několik zabořených ústí štol, do těchto míst mířila i dědičná štola Marie Pomocná. Cín se zde i rýžoval, o čemž svědčí zbrzděný terén ve střední části osady se starým pomístním názvem Alter Seifen.

Poblíž vtoku Mrtvého potoka do Černé ústila dědičná štola František (Francisci Stolln), která byla od poloviny 18. století hnána k železným a cínovým dolům na Bludné a koncem 19. století byla prodloužena až téměř k dolu Rote Grube na Hřebečné, jejíž měla pomoci odvodnit, což se však již neuskutečnilo. I tak patří štola František k nejdelším štolám v širokém okolí, včetně rozrážek lze délku jejích chodeb odhadovat na minimálně 4 km.

S hornictvím úzce souviselo také založení mlýna na výrobu modré kobaltové barvy z rud těžených u sousedních Hájů a Pily. Tento mlýn zde existoval už před třicetiletou válkou. Obnoven byl poté v 18. století a v činnosti se udržel jako poslední na Hornoblatensku až do roku zhruba 1860. Jeho pozůstatky jsou dosud patrné ve svahu za mostkem přes Černou.

V roce 1910 byl v blízkosti původního mlýna postaven na svou dobu luxusní obytný dům, v němž byla na počátku 30. let zřízena česká menšinová škola. Jde o jediný dům

z původní zástavby jádra Luhů, který přežil likvidaci osady po odsunu německého obyvatelstva po druhé světové válce, a dnes je využíván pro rekreační účely. Z dalších 28 domů, jež měly Luhy před rokem 1945 (v roce 1930 zde žilo 180 lidí), se jinak dochoval pouze stranou stojící dům při silnici do Potůčků a rovněž objekt bývalé hájovny při silnici do Hájů, jehož dny jsou však již sečteny.

Spodní část Luhů v údolí Černé s bývalým hostincem Zum Schwarzwassertal (vpravo) a posledním zachovaným domem, kde za první republiky sídlila krátce česká menšinová škola (pohlednice z roku 1928)

11. Štola Gotthold

V roce 1743 byly práce na stříbrných dolech u Hájů zastaveny kvůli potížím s odčerpáváním spodní vody. O rok později se dolů ujal hornoblatenský těžař F. J. Hessler a za jeho působení byla v údolí Černé pod Hájí v roce 1758 založena nová dědičná štola Gotthold, která vedla k jámě Segen Gottes a do dalších částí revíru s cílem podsednout a odvodnit staré důlní práce. Další historie štoly Gotthold jako součásti dolu Segen Gottes byla popsána u zastávky 3. Štola byla v čilém provozu ještě za první světové války a obnovena byla znovu jako jedna z prvních na Jáchymovsku už během letních měsíců roku 1946 při prospekci na uran jako štola JD č. 2. Z této štoly

byly za éry Jáchymovských dolů prováděny nejrozsáhlejší obnovovací a razicí práce, čemuž napovídá i rozsáhlý, dnes již téměř zcela zarostlý odval pod štolou. Ten ovšem, jak dosvědčují fotografie z doby první světové války, měl značnou kubaturu již tehdy.

Úpravna (stoupa a rudní prádlo) a správní budova (vlevo) dolu Segen Gottes na pohlednici z roku 1915, v pozadí za budovami mohutná halda štolý Gotthold

Stejné místo dnes

Pod štolou stávalo rovněž provozní zázemí dolu Segen Gottes. Na pravé straně silnice ve směru na Luhý se tyčila velká, třípatrová správní budova dolu a další menší objekt, naproti na druhém břehu Černé pak rozlehlý objekt rudní úpravný, jejíž založení spadá patrně již do druhé poloviny 18. století. V budově s trojicí nápadných lomených oken v západní štítové zdi byla umístěna stoupovna s dvanácti železy a gravitační úpravna se dvěma nárazovými splavy a plavírnou. Stroje úpravný byly původně poháněny vodou svedenou sem krátkým vodním náhonem od Černé. Nad úpravnou, na mohutné kamenné zdi, která se z areálu dosud zachovala jako jediná, stával dřevěný dům sloužící jako cáčovna. Oba břehy Černé mezi haldou štolý Gotthold a úpravnou byly spojeny mostkem, který byl stržen při povodni v roce 2002 a nebyl obnoven. V odborné a místopisné literatuře se někdy mylně uvádí, že objekt na levém břehu Černé byl kobaltovým mlýnem (jak je zakresleno například i na mapce u zastávky 2). K omylu došlo patrně proto, že v místě lze dodnes nalézt kousky namodralé bublinaté strusky připomínající strusku po tavení kobaltových rud, ve skutečnosti však jde o železornou strusku. Kobaltové mlýny však v blízkém okolí skutečně pracovaly – jednak přímo v Hájích, jednak v Luzích (viz zastávky 1 a 10).

Ústí štolý Gotthold je dnes zcela zavalené a v terénu jen obtížně identifikovatelné. Vytéká z ní však stále silný pramen vody, který je pod štolou krátce sveden do kameny vyzděného zakrytého kanálu.

12. Štola Svatá Trojice a haldy Jáchymovských dolů

U kamenné zdi, která lemuje severní stranu silnice do Hájů, se skrývá zčásti zavalené ústí štolý Heilige Dreifaltigkeit (Svatá Trojice), jedné z nejstarších štol v Hájích, která pamatuje počátky těžby v 16. století. Stejně jako řada dalších důlních děl v okolí byla tato štola po druhé světové válce obnovena Jáchymovskými doly pod názvem štola JD č. 1 – Trojická a byla v provozu až do roku 1954 (viz zastávku č. 2).

Nedaleko východně od Trojické štolý pak Jáchymovské doly vyrazily ještě novou štolu, která dosáhla délky 1 760 m a měla patrně prozkoumat východní pokračování žil známých z dolu Segen Gottes. V oblasti Hájů však bylo uranové zrudnění jen velmi slabé, a důlní práce proto skončily téměř bez jakéhokoli výsledku. Pozůstatkem po nich je malá halda před zabořeným ústím poválečné štolý a dvě větší ploché haldy na druhé straně silnice za potokem.

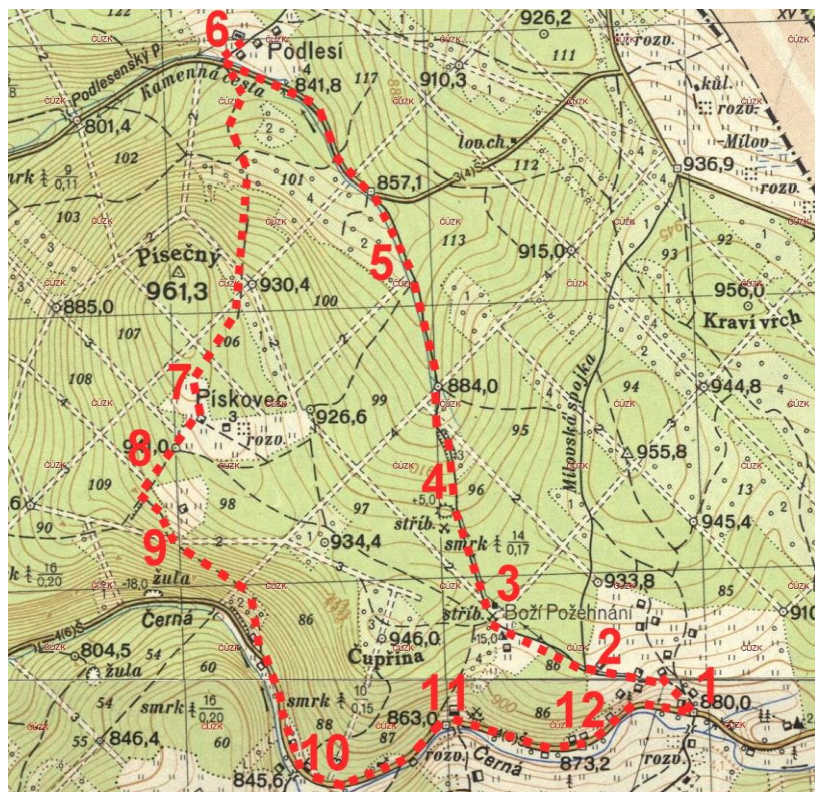

Ústí štoly Svatá Trojice (foto: Vladimír Daněček a vnitřek štoly (foto: Jan Albrecht)

Zabořené ústí štoly Jáchymovských dolů a odval hlušiny před ním (foto: Vladimír Daněček)

Trasa výšlapu

Vydal: Spolek přátel dolu sv. Mauritius

Texty a neoznačené foto: Michal Urban

Náklad: 70 ks

Hřebečná 2016